

Makalenin Dergiye Ulaşma Tarihi: 21.06.2017
Yayın Kabul Tarihi: 04.12.2017

Folklor ve İdeoloji “Folklorik Malzemenin Ulus İnşasında Kullanımı Ve Kadro Örnekleme”

Folklore and Ideology “The Use of Folkloric Material in Nation-Building and Kadro Sample”

Yrd. Doç. Dr. Tuğrul BALABAN *

Öz:

1932 yılında yayın hayatına başlayan Kadro Dergisi, Cumhuriyet ideolojisini kurma ve yaygınlaştırma amacını benimsemiştir. Dergide mimariden iktisada, edebiyattan siyasete birçok konuda yazılara yer verilmiş, bu yazılar kendi otuzlu yılların Türkiye’inde ciddi tartışmalara sebep olmuştur. Kadro üzerine yapılan çalışmalarda sözü edilen siyaset, ekonomi gibi başlıklar öne çıkarken Cumhuriyet ideolojisinin kuruluşunda folklorik malzemenin kullanımı üzerine henüz Kadro merkezli bir çalışma yapılmamıştır. Çalışmamızda Kadro’da Ergenekon ve Dede Korkut Hikayeleri üzerine kaleme alınan yazılar araştırma evreni olarak ele alınmış, bu yazıların folklor malzemesini hangi amaçla işlevselleştirdiği incelenmiştir. Folklor ve ideoloji ilişkisi söz konusu yazılar üzerinden analiz edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Kadro, Dede Korkut, Ergenekon, folklor, İdeoloji.

* Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
tugrubalaban@nevsehir.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2975-9347>

Abstract:

Beginning its publication life in 1932, “Kadro” journal adopted the goal of establishing and popularizing the Republican ideology. In the journal, many articles from architecture to economics, literature to politics were taken part and these articles caused serious discussions in Turkey of its own 1930s. While titles such as politics, economics etcetera came to the forefront in the studies done, no a Kadro-centric study on use of folkloric material in establishing the Republican ideology has been carried out yet. In our study, we addressed articles which had been written on legend of Ergenekon, Stories of Dede Korkut in Kadro journal as research population and we examined for what reason these articles functionalized folkloric material. Relationship between folklore and ideology was analyzed over the said articles.

Keywords: Kadro, Dede Korkut, Ergenekon, folklore, ideology.

Giriş

Sanat ve iktidar arasındaki ilişki daima tartışmaya açıktır. Teşvik ediş kadar yasaklama için de geçerli olan bu durumda belirleyici olan kitleler ve eser arasındaki ilişkidir ve hemen her zaman iktidar, ilişkinin sınırlarını ya da yönünü belirleyen en azından şekillendirmek isteyen taraftadır. Sanat ve kitleler arasında, tüm iktidarlara kullanışlı ve çok değerli görünen bu ilişki, modern dönemlerde çok daha sistemli ve neredeyse bilimsel metotlarla ele alınıp kullanılmış olsa da modernizme özgü değildir (Clark, 2017). Bu konuda kilisenin Ortaçağ boyunca sürdürdüğü bilim kadar sanat üzerindeki hakimiyetini hatırlatmak yeterli olacaktır. Sanatı ve sanatçıyı araçsallaştıran sistematik çabanın özellikle Fransız İhtilali ile günümüze özgü bir hal almaya başladığı ve yirmi birinci yüz yıla gelindiğinde Almanya ve İtalya başta olmak üzere Avrupa’da, özellikle devrim sonrası Rusya ve Çin’de en tipik şekliyle var olduğu söylenebilir. (Mcwilliam, 2011) Osmanlı bürokrasisi ve entelektüeli için yabancı dil olarak Fransızcanın ağırlığı, Paris’in eğitim, askeriye, ticaret ancak en önemlisi kültürün her alanında İstanbul için bir model kabul edilişi ile sürdürülebileceğimiz birçok benzerlik Fransız İhtilali ile Cumhuriyet arasındaki düşünsel ilişkinin 1789 ile 1923 arasındaki tarihsel mesafeden çok daha yakın bir devamlılığın göstergesidir. Pek tabiidir ki bu değerlendirme Osmanlı-Türk modernleşmesi ile sınırlı olmayıp Çarlık Rusya’sını da içine alan ve Balkanlardan Orta Doğu’ya kadar genişleyen çok geniş bir etki alanının çalışmamızı ilgilendiren kısmına dair bir vurgulamadır.

İhtilal Fransa’sı ile başlayan bu örnekler dizgisinin ortak özelliği hepsinde yaşanan büyük ideolojik dönüşümü kalabalıkların bu dönüşüme dahil edilme çabalarının takip etmesi; sanat ve sanatçı üzerindeki kontrolün devrimin kalıcılığı açısından öneminin ortaya konması, bir adım sonrasında ise sanatın toplumsal inşa sürecinin bir parçası kılınmasına uzanan benzer rotalar takip edilmiş olmasıdır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında bizde de sanat ve iktidar arasında böylesi bir ilişkinin

varlığı tartışmasıdır¹. Romandan tiyatroya, dil ve tarih alanlarındaki kurumsal hamlelere (TTTC-TDTC) kadar yeni rejimin bilimsel araştırmalarla birlikte sanat faaliyetleri ile de varlığını ikame etmeye çalışması gayet tabiidir.

Kadro dergisi yeni kurulan Cumhuriyet’in ideolojisini belirleme ve bunu geniş kitlelere duyurma işlevini üstlenmiş bir yayındır. Cumhuriyet sonrası dönemi konu edinen siyaset, iktisat, toplumbilim ve dil araştırmacılarının Kadro’yu sık sık kaynak göstermesi veya doğrudan Kadro’da çıkan yazıları araştırma evreni olarak belirlemesi tam da bu sebeple ilişkilidir. Adı konya da teorisi henüz kurulmaya çalışılan bir ideolojinin teorik çerçevesini belirlemek ve bu çerçevenin içeriğini doldurmak gayesi ile yayın hayatına başlayan Kadro’da tarımdan madencilığe, iktisattan siyasete hemen her konuda olduğu gibi sanat üzerine de bir hayli yazı çıkmıştır. Bunlardan dil ve modern edebiyat üzerine olanlar hakkında çalışılsa da halk edebiyatı/folklor ve Kadro ilişkisi üzerine dikkat çekici bir çalışma yapılmamıştır (Dede, 2015).

Bu yazıda Kadro’nun edebiyat ve folklorla bakışı ve bu bağlamda Dede Korkut hikâyelerini ele alışı konu edilmiştir. Amacımız Kadro ve folklorla bakışını tespit etmek, folklor ve ideoloji arasındaki ilişkiyi Cumhuriyet’in kuruluş yılları etrafında somut örnekler üzerinden değerlendirmek; son olarak da Dede Korkut araştırmaları açısından söz konusu yazıları gündeme taşımak, hatırlatmaktır.

Kadro ve ideolojisi

Kadro dergisinin ideolojik gayesi ilk sayının başyazısında “Türkiye bir inkılâp içindedir. Bu inkılâp kendine prensip ve onu yaşatacaklara şuur olabilecek bütün nazari ve fikrî unsurlara maliktir. Ancak bu nazari ve fikrî unsurlar inkılâba İDEOLOJİ olabilecek bir fikriyat sisteminde terkip ve tedvin edilmiş değildir. Gerek millî mahiyeti gerek beynelmil şümül ve tesirleri itibarile, tarihin en manalı hareketlerinden biri olan inkılâbımızın, zatında mündemiç bu ileri fikir ve prensip unsurlarını, şimdi inkılâbın seyri içinde ve onun icaplarına uygun bir şekilde izah işi, bugünkü Türk inkılâp münevverliğine düşen vazifelerin en acil ve şerefli sidir.” (Kadro, 1932: 3) cümleleriyle ifade edilir. İnkılâbın derinleşmesi amacıyla yola çıkanlar, inkılâp prensiplerinin, inkılâbın ahlak ve disiplininin, ileri kadronun dimağından genç neslin, şehir halkının ve köylünün dimağına inmesi ve yerleşmesi için söz konusu hareketi başlattıklarını ilan ederler (Kadro, 1932: 3).

Yeni Türkiye, Osmanlı’nın aksine birbirinden ayrı ve birbirinin aleyhinde unsurların bir terkipi değil aynı ideoloji etrafında birleşmiş yeni insanların, yeni bir toplumun üzerinde kurulacaktır. Bu yeni insandan istenen, tarlası, tezgâhı ya da masası başında şahsi hayatı, ikbali için ayırdığı zamanın dışında hakiki iş için, millet şeklinde yaşamının ve milletin umumî davalarıyla haşır neşir olmanın zevkini duymasındır (Şevket Süreyya, 1932: 35).

¹ Bu ilişkiyi birçok sanat dalında somut olarak gözlemek mümkün. Özellikle tiyatro alanı için bakınız (Şengül: 2008)

Kadro ve kültür

Kültür telkinini prensipli, disiplinli, kontrollü ve esasları bütün teferruatıyla önceden belirlenmiş sistemli bir iş olarak belirleyen Kadrocular, gençlerin inkılap esaslarına göre hazırlanması ve daima inkılabın hizmetinde kalmasını amaç edinmişlerdir (Şevket Süreyya, 1932: 36-37).

Kadro'da yer verilen folklor metinlerine geçmeden önce şunu belirtmeliyiz ki bu dönem aydınlarının birçoğu için kültür yerli ve milli olanı kapsar; ulus esasına dayandırılan devlet, imparatorluk döneminin kozmopolit kültürünü şiddetle reddeder. Bu bağlamda Yakup Kadri, 'Enderun Şairleri ve Halk Edebiyatı' başlıklı yazısında Milli edebiyatımız olarak Galip Dede'de son nefesini veren divan edebiyatını değil Veled Sultan ve Yunus Emre'den beri devam eden geleneği işaret eder. Çünkü divan edebiyatı yalnızca gayri milli değil aynı zamanda gayri insanidir (Yakup Kadri, 1932: 26-27). Bu ifadeler Kadro'daki diğer yazılarda Osmanlı öncesi metinlere niçin başvurulduğunu da açıklar niteliktedir.

Sanat ve ideoloji

"İnkılâp nesline, yalnız, inkılâbın sert kanunlarını değil, bu kanunların şiirini ve ideolojisini de vermek lazımdır" diyen Şevket Süreyya'nın yazısında 'inkılabın ideolojisi' üst başlığı tercih edilmiştir (Şevket Süreyya, 1933: 5). Söz konusu yazının başlığı ise 'Ergenekon Efsanesi'dir.² Bu başlık ve devamındaki değerlendirmeler ideoloji ve folklor kavramlarını yan yana getirir. Şiir ve efsane kavramlarının yakın kullanımı, yazı boyunca bazı kavramların farklı bağlamlarda karşımıza çıkacağına habercisidir. Bir Sümer kitabesinden alıntılanan "Tarih yapar, fakat efsane güzelleştir." (Şevket Süreyya, 1933: 5) cümlesi Kadro ve gayesi hakkında dikkat çekici ipuçları barındırır. Öncelikle efsane ve tarih arasındaki mesafeyi daha az ve kabul edilebilir/güvenilir kılan bir kullanımdır bu. Şiir ve efsane yakınlığı dikkate alındığında özelde folklorun genelde edebiyatın bilinçli bir işlevsellikle ele alınacağı ortaya çıkar. Zaten yazının devamındaki değerlendirmeler de bu tespiti doğrulayacak niteliktedir. Şevket Süreyya yazısında "*Hareketini efsaneleştiremeyen cemiyetler, hareketten mahrum kalan cemaatler kadar akim ve iptidaidir.*" (Şevket Süreyya, 1933: 5) tespitini kullanır. Bu tespit folklor malzemesinin hangi nedenle ve ne şekilde kullanılacağıın ilanır.

Şevket Süreyya'nın Ergenekon incelemesine geçmeden önce ideolojik metinler ve ideolojik okumalar üzerine eğilmek yerinde olacaktır. İdeolojik metin her şeyden önce verili bir gerçekliği temsil etmek amacıyla kurgulanır. Bu amaç nedeniyle ideolojik metinler kolaylıkla fark edilebilecek eşleşmeler ihtiva eder. Söz konusu eşleşmeler yaygın ideolojik anlamlar ya da semboller vasıtasıyla görünür kılınır. İdeolojik okumalar bu sembol ya da eşleşmeleri çözümlmek/yorumlamak üzerine inşa edilir. Metne içkin kılınan ideolojik göndergenin alımlanması sözü edilen ide-

² 'Ergenekon' sözcüğü dizgi hatasıdır. İlerleyen sayfalarda 'Ergenekon' olarak geçer. Özgün başlığı kullanmak adına bu şekilde verilmiştir.

olojik eşleşmeler ve sembollerin yaygınlığıyla mümkün olabilir. Bu ise ideoloji ve ideolojik metnin eşzamanlı yahut buna yakın, makul bir art zamanlılık gerektirir.

Milliyetçilik bağlamında ideolojik kodların yaygın bir ortaklık kazanması toplumların uluslaşma sürecinin tarihsel geçmişi ve etkisi ile doğru orantılıdır. Osmanlı Türk modernleşmesinin, önceden planlanmamış olmakla birlikte, bir uluslaşma macerası olduğu açıktır. Ancak bu sürecin bir devlet politikası olarak kabulü ve uygulanması Cumhuriyet’le birlikte gerçekleşmiştir. Bu nedenle ulusa ait kodların yaygınlığı ve bilinirliği sınırlıdır. Ulusal kimliğin inşası için öncelikle sözü edilen kavramları topluma yaymak ve benimsetmek gerekmektedir. Bunun içinse ulus kimliğine ait sembollerle toplumsal bilinç arasındaki mesafe daraltılmalıdır. Folklor malzemesinin kullanışlılığı da burada devreye girecektir. Destan, efsane, mit ya da halk hikayesi gibi edebi formların yanı sıra gündelik hayatın her anını bir ortaklığa çeviren ritüellerle folklor, kolektif bilinçaltını şekillendirir. Yeni bir toplumsal kimlik inşasında, folklorun işlevsel değeri de burada ortaya çıkar. Halkın hafızasında tanıdık ve anlamlı olan, yeni ile birleştirildiğinde sözü edilen ‘yeni’, daha kolay ve hızlı benimsetilebilir.

Şinasi’den Namık Kemal’e kadar birçok aydınının meşrutiyet, müsavat, adalet vb. batılı kavramları İslami çerçeve içinde ele alıp işlemesi gibi Abdülhak Hamit’in kadın haklarını Endülüs üzerinden tiyatrolaştırıp (Tarık) yerli göstermeye çalışması da bahsedilen kolay ve hızlı etki nedeniyledir. Osmanlıcılık, bilhassa İslamcılık gibi kimlik teklifleri, toplumsal örgütlenişi din merkezinde kurgulanan bir devlette görece daha kolay savunulup, işlenebilir. Oysa Türk etnisitesi etrafında kurulmaya çalışılan yeni ulusal kimlik böylesi bir kolaylıktan yoksundur. Her ne kadar Şinasi, Şemseddin Sami vd. tarafından başlatılan Türk diline yönelik çalışmalar, Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin gibiler tarafından edebiyat, hatta folklor noktasında belirli bir mesafe kat etmişse de Türk kimliği ve buna bağlı bir ulusal bilinç henüz toplumsal tabanda yaygınlaştırılamamıştır.

Kadrocuların, Ergenekon gibi bir kurucu metni yeniden gündeme getirmelerini bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Bu da Şevket Süreyya’nın çözümlemesinin ideolojik bir okuma olacağını gösterir. Daha önce de belirtildiği gibi ideoloji ve buna bağlı bir kimlik inşasında semboller ve bu sembollerle metinler arasında bilindik eşleşmeler gereklidir. Sözü edilen eşleşmeler henüz yaygınlık kazanmamışsa, ideolojik okumaların bu ilişkileri açık seçik bir şekilde somutlaştırması ve yerleştirmeye çalışması olağandır. İşte Şevket Süreyya’nın Ergenekon okuması da bu doğrultudadır:

“Türk milletinin bir ‘Ergenekon’ efsânesi vardır ki, bu efsânedeki maddenin hareketi ve hareketin şiiri, şimdi içinde yaşadığımız inkılâp devri ve inkılâp nesli için de şiir ve sembol olacak kadar güzel ve manalıdır.” (Şevket Süreyya, 1933: 5)

Yukarıdaki alıntıda ‘inkılâp devri ve Ergenekon’ ibareleri okuma düzleminde sözünü ettiğimiz eşleştirmelerin ilk somut örneğidir. İnkılâp nesli için aranan şiir ve sembol olabilecek eşleşmeler ise bir sonraki paragrafta sıralanır: 1. Asi tabiat 2. İnsan kudreti 3. Teknik yahut tabiatla mücadele araçları 4. Şef yahut milli irade

5. Rehber fikir (Şevket Süreyya, 1933: 5-6) Çalışmada bir ima ya da anımsatmaya gerek duyulmadan doğrudan bu beş sembolün hangi eşleştirme için kullanılacağı ifade edilir: “*Ergenekon efsânesi, bir milletin millet halinde kurtulma ve bir vatanın yeniden kurulma mucizesinin bütün sırrını verir, bütün unsurlarını ihtiva eder.(.) Bunun canlı teyidini bu günün cemiyet numuneleri içerisinde de bütün vüzuhiye bulabiliriz.*” (Şevket Süreyya, 1933: 5-6)

Tarihin bilinmeyen dönemlerinden getirilen destan metni, böylelikle 20. yüzyılın ihtiyaçlarına uygun bir işlevselliğe büründürülür. 1923 sonrası Türkiye’sinin siyasal gerçekliğine model olabilecek eşleşmelerin ikinci kısmı Kadro ve Kadrocuların yukarıda değinilen ideolojik amaçlarına uygundur:

Ergenekon Efsanesi’nde Türk milletini hapseden asi tabiatın yerini savaş sonrası Anadolu almıştır. Efsanede olduğu gibi milletin karşına aşılmaz bir set olarak çıkan Anadolu’yu yeni Türkiye, bu ülkeyi mesela bin sene evvel Oğuz Türklerinin bu yerleri Türkleştirdikleri ve işledikleri zamana nazaran bile, dağları daha boş, ovaları daha bakımsız, insanı daha kıt, hayvanı daha dejenere ve kültürü daha düşkün olarak karşısında bulmuştur (Şevket Süreyya, 1933: 9). Yapılması gereken gittikçe yabanileşen bu tabiat gücünü kendi kuvvetimize bağlamak, diğer taraftaysa başka ülkeler ve milletlerin elinde tuttuğu yeni tekniğin silahlarıyla teçhizatlanmak ve bunu millet için seferber etmektir (Şevket Süreyya, 1933: 9). Ergenekon’da bir demircide müşahhaslaşan milli irade, şimdi de esir kavmi kurtaran azlık kavmi çoğaltan bir kahramanın şahsında şekillenmiştir. Bu kahraman, milletin ocak yakan ve dağ eriten şefidir. Börteçene ise mefkureyi temsil eden rehber fikir yahut inkılap idealizmidir (Şevket Süreyya, 1933: 9).

Geçmiş/Tarihi değer	Eşleşmenin yönü	Mevcut değer
Asi Tabiat		Anadolu
İnsan Kudreti		Türk İnsanı
Teknik yahut tabiatla mücadele araçları		Yeni teknik silahları/Teknoloji
Şef yahut milli irade		Atatürk
Rehber fikir		İnkılap ideolojisi

Yukarıdaki tabloda Ergenekon Efsanesi’nin okuma düzlemi ve bunu sağlayan sembolik eşleştirmeler gösterilmiştir. Böylelikle Cumhuriyet’in kurucu ideolojisi Türk tarihinin derinlikleriyle ilişkilendirilmiş, sonrasında ise efsane zamanı yaşanan zamanla eşitlenerek yeni Türk devleti ve liderinin konumu ütöpik bir dille ifade edilmiştir:

“*Şef yolları açacak ve modern tekniğin bütün silahlarıyla teçhizatlanan Türk insanı, Türk tabiatının önümüzde eğilen ve ateşimize ram olan sertliğini aşarak Börteçenenin şevk veren ve bütün zahmetleri kabili tahammül kılan izleri peşinde yayılmaya doğru gidecektir.*” (Şevket Süreyya, 1933: 9).

Kadro ve Dede Korkut

Kadro'nun Haziran 1933 tarihli 18. Sayısında İbrahim Necmi “Eski Türk Hikâyelerinden Dil ve Edebiyat İçin Ne Güzel Şeyler Çıkabilir?” başlıklı bir yazı yayımlar. Söz konusu yazının başlığı da ulus inşası için kaynak arayışının bir göstergesidir. Saf ve bozulmamış ya da daha az bozulmuş bir geçmiş arzusu, daha önce değindiğimiz kozmopolit imparatorluk kültürünün reddinin bir başka yansımasıdır. Yazının ilk paragrafında İbrahim Necmi, Türk dilinin güzellik ve inceliklerini göstermek için en iyi örneklerin eski Türkçe kitaplarda bulunabileceğini belirtir. Bunların en parlakları Arap ve Fars dillerinin Türkçeye girmediği zamanlardan kalanlardır. Yazık ki bunlar çok azdır vurgusunu yapar (İbrahim Necmi, 1933a: 70). Devamında Dede Korkut üzerine tanıtım olarak adlandırabileceğimiz bir giriş yer verir. Ardından Deli Dumrul Hikayesi okuyucunun dikkatine sunulur.

Yazının başlığı ve giriş kısmında Deli Dumrul Hikâyesi'nin dil ve edebiyat açısından ele alınacağını belirtilse de özgün metnin sunumundaki dipnotlarda ve sonrasındaki değerlendirmelerde ulus bilinci ve inşasına dönük açıklamalar dikkat çekicidir.

Bunlardan ilki kendi canına karşılık can arayan Deli Dumrul'un anne babasından olumsuz cevap alıp eşinin yanına döndüğünde yaptığı konuşmada dipnot olarak karşımıza çıkar. Deli Dumrul, başından geçenleri anlattıktan sonra eşine vasiyet niteliğinde, ölümünden sonra ne yapması gerektiğini anlatır. İbrahim Necmi, bu şiirsel konuşmayı içerik açısından şu şekilde değerlendirir:

“Bu şiirin inceliğine bakınız: Deli Dumrul nesi var, nesi yoksa karısına mal ediyor. Kendisi öldükten sonra da yalnız kalmasını istemiyor. Çocukları öksüz kalmamak üzere sevdiğine, istediğine varmak izni veriyor. Kadını bir mal gibi benimsiyen saray zihniyetinin iz bıraktığı masallarda, hikâyelerde, kendinden sonra kadını kimsele vermek istemiyen vahşi temellük davasından hiç eser yok!” (İbrahim Necmi, 1933a: 77).

‘Eski saray zihniyeti’ ulus esası üzerine kurulan Cumhuriyet’in ötekisi olarak okunmalıdır. 1926’da İsviçre Medeni Kanun’u esas alınarak hazırlanan Türk Medeni Kanun’u düşünüldüğünde, inkılabın ideolojisini kurmak ve yaygınlaştırmakla kendini mükellef kılan Kadro dergisinin daha önce temas ettiğimiz Tanzimat nesli gibi batılı olanı milli olanla harmanlayarak öncelikle okuyan kesime ve daha sonra geniş halk kitlelerine inkılabın yerliliği düşüncesini ulaştırmaya çalıştığı görülür. İslâm hukukundaki kadının miras payı ile Medeni Hukuk sonrasında miras payları karşılaştırıldığında bu durum daha da somutlaşacaktır.

İbrahim Necmi, hikâyedeki olay ve ilişkileri Türklük üzerinden yorumlar. Metnin eski Türk aile anlayışını yansıttığını belirtir. Hiçbir saray menkıbesinde karı koca bağı, karı koca sadakati, karı kocanın birbirine karşı fedakarlığı bu derece yükseltilmiş değildir. ‘Eski saray zihniyeti’nin hikâyelerinde ananın, babanın şefkati her zaman karı kocanın bağından ileri tutulmuştur. Oysa Deli Dumrul Hikâyesi yepyeni bir ufku işaret etmektedir. Burada kadının, kocası uğruna canını bile

verdiği, anne babanın üstüne çıktığı görülmektedir. Bu yeni ve orijinal bir görüştür ve Oğuzlar arasında evliliğe, karı koca sevgisine verilen yüksek değeri belirtmektedir (İbrahim Necmi, 1933a: 79). Bu değerlendirmelerin Dede Korkut Hikâyeleri'nin tümünü kapsamadığı açıktır. Dede Korkut'ta Oğuzların toplumsal hiyerarşisi anne-baba ve karı koca ilişkilerinin yeri hikâyelerin geneli dikkate alınarak ortaya konabilir.³ Sadece Deli Dumrul Hikâyesi esas alınarak yapılan çıkarımlar, metnin genel bağlamıyla çelişebilir. Nitekim hikâyelerin geneline bakıldığında anne babanın aile hiyerarşisinde yeri ve önemi son derece nettir. Öyleyse tek bir hikâye üzerinden varılan bu tür genellemeler metnin aktüel zaman için işlevselleştirilmesi amaçlıdır. 'Eski saray zihniyeti' sözcük grubu ile nitelendirilen Cumhuriyet öncesi döneme ve onun aile hiyerarşisine bir alternatif göstermek ve bunu tarihsel bir derinliğe, aynı zamanda yerliliğe sahip göstermek bahsedilen ideolojik okumanın bir sonucudur. İbrahim Necmi'nin yazısını "Görülüyor ki Türk halk hikâyelerinden kalan yadigârları içine girdikçe Türk karakteri üzerine saray menkıbelerinin döktüğü kara gölge kalkarak, gerçek halk karakteri kendini gösterecek!" (İbrahim Necmi, 1933a: 70) tespiti ile bitirmiş olması da yaptığımız çıkarımı doğrulamaktadır.

İbrahim Necmi, Deli Dumrul'un Azrail'in adını bilemeyeşini Türkler arasında dine ait bilgisizliklerin hoş görüldüğüne yorar (İbrahim Necmi, 1933a: 70). Oysa Deli Dumrul'un dine ait bilgisizliği böylesi bir genellemeden ziyade metnin kurgusunun bir sonucu olmalıdır. Çünkü Deli Dumrul'un eşi 'arş ve kürsüyü' bilecek kadar dini literatüre sahiptir (İbrahim Necmi, 1933a: 77). Dahası Deli Dumrul'un eşinin fedakarlığı sonrası Tanrı'ya yakarışı da 'dine ait bilgisizliğin söz konusu olmadığını gösterir:

"Yücelerden yücesin

Kimse bilmez nicesin?

Gürklü Tanrı!

Çok cahiller seni

Gökte arar yerde ister!

Sen hot müminlerin gönlündesin!

Daim duran cebbar Tanrı!" (İbrahim Necmi, 1933a: 77)

Kadro'da Dede Korkut'tan seçilen hikâyelerin ikincisi Kanlı Koca Oğlu Kanturalı adlı metindir. Yine İbrahim Necmi'ye ait olan bu yazıda ilk vurgulanan nokta seçilen metinlerin tematik olarak ilişkili oluşudur. İlk hikâyede 'Türk'ün karı koca sevgisi, karı koca bağı' ön plana çıkartılmışken ikinci hikâyede 'karı kocanın birbirini nasıl bulup nasıl aldığı' (İbrahim Necmi, 1933b: 45) öne çıkartılmıştır. Özgün metnin arkasında İbrahim Necmi'nin "Kanduralı Hikâyesinin ilk parçası üzerine birkaç söz" başlıklı bir değerlendirmesine yer verilmiştir. Buradaki değerlendirmelerin büyük bölümü evlilikle ilgili metindeki epizotlar üzerinedir ve çokluk yüzeysel tespitlerdir. Bunlar arasında iki tespit öne çıkar:

³ Dede Korkut üzerine yapılmış en son ve kapsamlı çalışma için bkz (Pehlivan, 2015: 386-390).

İlki canavarlarla dövüşme imtihanında boğa, aslan ve devenin seçilmiş olmasıdır. İbrahim Necmi, bu seçimi eski Türk hikâyelerinin realist yönü olarak değerlendirebilir. Yarı insan yarı hayvan varlıkların, ‘zümrüdüanka veya kuknus’ gibi muhayyel hayvanların sıralanması ise daha önce tekrarlanan ‘eski saray zihniyeti’ne dönük bir eleştiridir. Oğuz Kağan Destanı’ndan başlayarak Türk anlatılarında da söz konusu muhayyel varlıkları aratmayacak pek çoğuna rastlayabileceğimiz gerçeği ise malumu ilam olacaktır.

İkinci önemli ve dikkat çekici tespit Hristiyan olan Trabzon imparatorunun kızının seçilmesinde din ayrılığının hiçbir tesirinin olmayışıdır. “*Besbelli ki arada din için kavga fikri hiç yoktur. Bu düşünce çok daha sonraları, müslümanlık Türk hükümetinin içine nüfuz ettiği zamanlarda yer tutmuştur.*” (İbrahim Necmi, 1933b: 54) Dede Korkut Kitabı’ndaki hemen her hikâyede ‘din için kavga fikri’ defalarca tekrarlanır. İbrahim Necmi, burada da bir hikayeden hareketle yanlış bir genelleme yapmıştır. Bu durum, ulus temelli laik Cumhuriyet’in dinin ağırlıkta olduğu devlet yapılanmalarındaki ‘cihat’ algısına dönük bir eleştiri ve yeniden inşa gayreti olarak okunabilir.

Kanlı Koca Oğlu Kanturalı Hikâyesi uzun bir metin olduğu için Kadro’da üç parça halinde yayınlanmıştır. Üçüncü parça 1933 tarihli 22. sayıdadır. İbrahim Necmi özgün metne eklediği dipnotlarda ‘Selcan hatun’un Kanturalı’nın anne babasıyla görüşmesini “*Fakat kişi de diyor ki Türklerde sonradan Arap an’anesinin yarattığı kadın-erkek farkının aslında olmadığını gösterir.*” (İbrahim Necmi, 1933c:48) şeklinde yorumlar. Kaç göçe dair bu eleştiri de ‘eski saray zihniyeti’ni yermek için olmalıdır. Çünkü Dede Korkut’un diğer hikâyeleri içinde kadının erkekle yaşamaktan konuşmaması, han kızı bile olsa yanında arkadaşları olmadan dışarı çıkmaması gibi uygulamaların örnekleri vardır (Pehlivan, 2015: 393).

‘Kanduralı Hikâyesinin Değeri Üzerine Birkaç Düşüce’ başlıklı değerlendirmede İbrahim Necmi, Türk halk hikâyeciliğinin müspet, uydurmalardan uzak, tabii ve mertliğe müstenit olduğu çıkarımında bulunur. Bu hikâyelerin Türk aile hayatı, Türk kahramanlık türleri, sosyal hayattaki kadın erkek eşitliği hakkında çok değerli bilgiler içerdiğini belirtir (İbrahim Necmi, 1933c: 53). Yazının genel değerlendirme niteliğindeki bu son iki paragrafta defalarca tekrarlanan ‘Türk’ sözcüğü, ulusal kimliğin inşasına dönüktür.

Sonuç

Cumhuriyet ideolojisini kurmak ve yaygınlaştırmak amacıyla çıkarılan Kadro dergisinde topluma ait hemen her konuda yazılara yer verilmiştir. Bunlar arasında folkloru konu edinenler İbrahim Necmi'nin Dede Korkut Hikâyeleri'ni gündeme taşıdığı yazılardır. Çalışmamızda bir ideolojiyi kurmakla kendini görevlendirmiş aydınların folklor malzemesini ne şekilde kullandığı üzerinde durulmuştur.

Gerek özgün metinlerdeki dipnotlarda gerekse hikâyelerden sonraki değerlendirme yazılarında öne çıkan tespitler genel amacın milli bir kimlik bilinci oluşturmak olduğudur. Ulus temeli üzerine kurulan yeni bir devlette bu gayret son derece doğaldır. Üstelik benzer süreçlerden geçen bütün toplumların başvurdukları bir yoldur da. İbrahim Necmi'nin değerlendirmelerinde Dede Korkut Hikâyeleri'nin geneliyle çelişen çıkarımlar olduğu bir gerçektir. Özellikle Cumhuriyet öncesi dönem ve bu dönemin gayri milliliğini yermek için metne dönük tespitlerin analizden çok ideolojik bir okumanın sonucu olduğu söylenebilir. Söz konusu tespitler belirgin bir şekilde seküler bir ulusal kimlik arzusu taşır. Bütün bunlar metnin yorumlanmasına dönük zorlamaları işaret etse de Kadro'daki bu yazıların tarihi kıymetini gölgelemez. Dede Korkut üzerine yapılacak bundan sonraki çalışmalarda bu yazıların dikkate alınması önemli bir bilimsel sorumluluktur.

Kaynakça:

ALPAR, Cem, (1979), *Kadro Aylık Fikir Mecmuası*, 1932, C. I (Tıpkıbasım), Ankara, İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi.

ALPAR, Cem, (1979), *Kadro Aylık Fikir Mecmuası*, 1933, C. II (Tıpkıbasım), Ankara, İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi.

ALPAR, Cem, (1980), *Kadro Aylık Fikir Mecmuası*, 1934, C. III (Tıpkıbasım), Ankara, İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi.

CLARK, Toby, (2017), *Sanatve Propaganda*, (Çev. Esin Hoşsucu), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

DEDE, Kadir, (2015), *Türk ulusunun İnşasında Romanın Rolü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı / Siyaset Bilimi Bilim Dalı, Danışman: PROF. DR. Berrin Koyuncu LORASDAĞI.

İbrahim Necmi, (1933a), ‘Dede Korkut Kitabından Birkaç Hikâyeyi Alıyoruz.’ Eski Türk Hikayelerinden Dil ve Edebiyat için ne güzel şeyler çıkabilir?, *Kadro Aylık Fikir Mecmuası*, Cilt II Sayı 19 Temmuz 1933, s: 70-79.

İbrahim Necmi (1933b), Gene Dede Korkut Kitabından “Kanlı Koca Oğlu Kanduralı Boyu”, *Kadro Aylık Fikir Mecmuası*, Cilt II Sayı 19 Temmuz 1933b, s: 45-54

İbrahim Necmi, (1933c), Gene Dede Korkut Kitabından “Kanlı Koca Oğlu Kanduralı Boyu”, *Kadro Aylık Fikir Mecmuası*, Cilt II Sayı 22 Teşrinvevel 1933c, s: 45-54

Kadro, 1932, “Kadro” (İsimsiz) Başyazı, Cilt I Sayı 1, İki Kanun 1932, s: 3.

MCWILLIAM, Neil, (2011), *Sanat/Ütopya Mutluluk Hayalleri: Sosyal Sanat ve Fransız Solu (1830-1850)*, Çev.: Esin Soğancılar, İstanbul, İletişim Yayınları.

ŞENGÜL, Abdullah, (2008), *Cumhuriyet Döneminde Tarihi Tiyatro*, Ankara, Alp Yayınevi.

Şevket Süreyya, (1932), Halkevleri , *Kadro Aylık Fikir Mecmuası*, Cilt I Sayı 3, Mart 1932, s: 35-37.

Şevket Süreyya, (1933), İnkılabın İdeolojisi “Ergenekon Efsanesi” , *Kadro Aylık Fikir Mecmuası*, Cilt II Sayı 13, İkinci Kanun1933, s: 5-9.

PEHLİVAN, Gürol, (2015), *Dede Korkut Kitabında Yapı İdeoloji ve Yaratım ‘Dresden ve Vatikan Nüshalarının Mukayeseli Bir İncelemesi’*, İstanbul, Ötüken Neşriyat.

Yakup Kadri, (1932), Enderun Şairleri ve Halk Edebiyatı, *Kadro Aylık Fikir Mecmuası*, Cilt I Sayı 10, Birinci Teşrin 1932, s: 26-27.

